

Egy váradoszsi görögkatolikus pap a Securitate aktáiban (1948. január–október)¹

Dr. Alexandru Rațiu, a Nagyváradai Görögkatolikus Egyházmegye papja egyike volt az első, a kommunista hatóságok által üldözött lelkészeknek. Üldöztetése 1945-ben, szilágysomlyói (Szilágy megye) papsága idején kezdődött. Írásunkban bemutatjuk, hogyan üldözték a kommunista hatóságok a Rómában tanult, karizmatikus lelkészt, aki a görögkatolicizmus utolsó nagyváradai bástyáját, a Nagyvárad-Olaszi Szemináriumi Templomot pásztorolta, mielőtt azt a kommunista hatóságok erőszakkal elvették és átadták volna a Nagyváradai Ortodox Egyházmegyének².

¹ A szöveg egy Alexandru Rațiu papról szóló régebbi, *Preotul Alexandru Rațiu – Un preot american în vizorul Securității (1945-1948)* című mű részlete, amely a *Lucrările Simpozionului Internațional de Istorie Epaminonda Lucaciu, ediția I-a, 2016; Etape și momente de istorie românească în S.U.A., Cleveland, 12-14 mai 2016* (szerkesztő dr. Carmen Stănea) című gyűjteményben jelent meg, Gyulafehérvári Altip Kiadó, 2017, 75–89. o.;

² Az olaszi szemináriumi templom visszaszolgáltatása a Nagyváradai Görögkatolikus Egyházmegyének 65 év után, hosszas pereskedés nyomán 2013. június 14-én történt meg. További részletek: <https://www.egco.ro/2013/06/15/comunicat-de-presabiserica-seminarului-greco-catolic-din-oradea-a-fost-retrocedata-dupa-65-de-ani/> (10. 01. 2025).

1948-ban költözött Nagyváradra, miután júliusban kiszabadult a börtönből. A nagyváradai unitus Szent György plébánia, azaz a szemináriumi templom segédlelkészévé nevezték ki. A „reakciós” és a „rendszer ellenfele” címkét még Somlyón megkapta, amikor megszervezte a román görögkatolikus fiatalok körét, mely körben kommunistaellenes nézeteit is kifejtette. Rațiu így jellemzik a Securitate 1948. január 10-i keltezésű, szilágysomlyói jelentésében: „A nevezett, mivel jóképességű és intelligens, állandó veszélyt jelent a jelenlegi rendszerre, annál is inkább, mivel nagy szimpátiákat élvez. Öszintétlen, demagóg, ambiciózus”³.

A politikai rendőrség jelentései az egyik „legvadabb” papként említik, aki egyértelműen antikommunista magatartást tanúsított. Így 1948. február 26-án a Securitate nagyváradai igazgatósága a bukaresti Állambiztonsági Főigazgatóságnak (Direcția Generală a Securității Statului) küldött táviratában azt írta, hogy Rațiu pap szabadon bocsátását nem üdvözik, mert „hírhedt reakciós, aki veszélyes a demokratikus

³ CNSAS archívuma, I/123342. dosszié, 2. kötet, 269. lap.

rendszerre”. Azt is pontosították, hogy „a bukaresti pápai nunciatura közben járt a szabadon bocsátásáért, mivel a reakciós Suciu püspök bizalmi embere volt”⁴. Úgy tűnik, hogy a hozzá közel állók próbálkozásai a pap kiszabadításáért nem jártak sikerrel, mert 1948. április 28-án a nagyváradi Securitate utasítást kapott, hogy ne engedjék szabadon Rațiut⁵.

A börtönből végül 1948. július 16-án szabadult⁶. Az év augusztus 1-jéig Somlyógyőrteleken pap, ezt követi a nagyváradi segédlelkészi kinevezése a szeminárium váradoszi templomába⁷.

Váradra költözése egybeesett azzal, hogy a kommunista hatóságok lefoglalták a görögkatolikus szemináriumot. Ezzel kapcsolatban egyházi feletteseitől kapott egyik feladata a szeminárium könyvtárának átvétele volt. Ezt az 1948 szeptemberében zajló átvételt a Securitate felfedezte, és a „szeminárium könyvtárának elrejtése (sic!)”⁸ kategóriába sorolta. Egy 1948. szeptember 18-i, két, vonattal utazó nagyváradi teológushallgatóról szóló feljegyzés szerint ők a szeminárium könyvtárának összes könyvét elrejtették⁹. Ennek az információnak az ellenőrzését a Securitate máramarosszigeti irodája

A kommunisták börtönében

kérte a váraditól 1948. szeptember 20-án¹⁰. A zilahi Securitate is belépett a történetbe, 1948. november 17-én megemlézték, hogy a szeminárium könyvtárából származó könyveket elrejtették Alexandru Rațiu otthonában¹¹. Ezt az információt továbbították a bukaresti főigazgatóságnak 1948. november 24-én¹². Következésképpen a Securitate bukaresti vezetése 1948. december 6-án a következőket kérte: „folytassák a betiltott könyvek felkutatását és a megfelelő intézkedések megtételét”¹³. Az akcióra 1948. december 14-én került sor a pap testvérének, Grigore Rațiunak a nagyváradi otthonában, ahol ezer, a lelkész tulajdonában lévő könyv mellett további 5-6000 a szeminárium könyvtárából származó kötetet találtak¹⁴.

⁴ CNSAS archívuma, I/123341. dosszié, 2. kötet, 338. lap.

⁵ Uo., 251. lap.

⁶ CNSAS archívuma, I/123341. dosszié, 2. kötet, 237. lap.

⁷ Uo., 236. lap.

⁸ Erről a témáról néhány említés szerepel Silviu Sana *Carte, cenzură și bibliotecă în Nord-Vestul României* című tanulmánykötetének *Biblioteca diecezană greco-catolică din Oradea 1948–1950* című tanulmányában. Kolozsvári Egyetemi Kiadó, 2013, 110–115. o.

⁹ CNSAS archívuma, I/123341. dosszié, 2. kötet, 247. lap.

¹⁰ Uo., 248. lap.

¹¹ Uo., 249. lap.

¹² Uo., 250. lap.

¹³ Uo., 252. lap.

¹⁴ Uo., 255. lap. A jelentés 1948. december 15-i keltezésű.

A szeminárium temploma 1900-ban

1948. október 4-én a nagyvárad-i Securitate jelentette Bukarestnek, hogy Alexandru Rațiu október 3-án, vasárnap a szeminárium templomában megtartott prédikációjában¹⁵ ellenállásra és mártíromságra biztatott. A prédikáció dogmatikus és védőbeszéd jellegű volt, a Securitate ügynöke a következőket jegyezte meg: „Azt mondta, hogy a katolikus hit az igaz hit az egész földgolyón, és csak ez lehet üdvözítő, és ezt nem fogják az ördögök összetörni a pokol kapuinál. Korszakokon át próbálták megtagadni a pápának Krisztus által adott hatalmát, de mindig a mártírokba ütköztek, akik feláldozták magukat a katolikus hitért. 262 pápa, Szent Péter utódai ültek a katolikus keresztény igazságosság trónján, mely által az ördögnek a katolikus hit aláásására és megtörésére irányuló kísérletei összetörték”¹⁶

Részletek jelentek meg egy 1948. október 3-i prédikációról egy helyi jelentésben is, az informátor kiemelte,

hogy a homília „támadta az egyházak egyesítését” (azaz a görögkatolikus és az ortodox egyház erőltetett egyesítését)¹⁷. A Securitate besúgója nem is tudta a pap nevét: „Megjegyzem, hogy ezeket a szavakat a miséző pap mondta, nem tudom a nevét, de egy 30–32 éves, magas termetű, erős fizikumú pap volt. Egész idő alatt, amíg prédikált, nagyon hangosan és bosszúálló hangnemben beszélt (...)”¹⁸

A Securitate ügynökei az 1948. október 19-én 19 órakor, a „görögkatolikus szemináriumi kápolnában”¹⁹ megtartott misén is jelen voltak. Jelentésükben megemlézték, hogy Rațiu atya prédikációja „vallásos jellegű, de reakciós témájú, a demokratikus rezsim, valamint a görögkatolikus és az ortodox egyház egyesülése ellen szólt”²⁰. Röviden: a pap arra biztatta a görögkatolikus híveket, hogy „ne hagyják magukat félrevezetni”, és arra kérte őket, hogy másnap, az esti mise után hozzák el gyermekeiket az elemi iskolából, mert „mond majd nekik valamit”²¹. A mise után a papot hazáig követték, majd másnap reggel, október 10-én²², bevitték a Securitatéra. Ennek a letartóztatásnak a célja a pap megfélemlítése volt²³.

A nagyvárad-i Securitate a bukaresti főigazgatóságnak készített 1948 októ-

¹⁷ Uo. I/123341. dosszié, 2. kötet, 236. lap.

¹⁸ Uo. I/123341. dosszié, 2. kötet, 236. lap.

¹⁹ Uo., I/123341. dosszié, 2. kötet, 328. lap.

²⁰ Uo., 329. lap.

²¹ Uo., 329. lap.

²² Ezt a tartózkodást említi A. R. román nyelvű emlékirataiban, a pap megemlíti, hogy a szekusok hallgatásra szólították fel, és arra is, hogy ne biztassa ellenállásra a híveket. (A. Rațiu, *Biserica furată*, 9, o.).

²³ CNSAS archívuma, I/123341. dosszié, 2. kötet, 325. lap.

¹⁵ A. Rațiu, *Biserica furată*, 8. o. Az október 3-i prédikációt román nyelvű emlékirataiban is említi.

¹⁶ CNSAS archívuma, D/1222. dosszié, 2. kötet, 214. lap.

ber 11–18. közötti heti jelentésében Alexandru Rațiu ut úgy említi, mint az ortodox egyházzal való egyesülés egyik leghangosabb ellenzőjét. „Több pap, köztük Rațiu Alexandru mind a szószékről, mind a hívekkel érintkezve ellenállásra sarkallja a lakosságot”.²⁴

Az 1948. október 18–25. közötti időszak heti jelentésében felidéztek a szeminárium templomában tartott október 17-i prédikációt, megemlítve Alexandru Rațiurol a következőket: „hite miatt megszorításoknak van kitéve; az államrend ellen uszította a híveket; katolikusként született és katolikusként fog meghalni; sok hívó áttért az ortodoxiára, hogy megtartsa állását; szabadság- és politikai jogok csak papíron vannak; evangéliumi előírás: erősnek kell lenniük és követniük kell Krisztus példáját”.²⁵

Bár zaklatták, Alexandru Rațiu nem feledkezett meg a görögkatolikus diákokkal szembeni lelkesi kötelességeiről sem. Egy október 22-i jelentés arról számolt be, a pap felkérte a tanítóképző diákjait, hogy jöjjenek el a szeminárium templomába október 24-én, vasárnap 16 és 17 óra között vallásórára.²⁶

Rațiu ellen az 1948. október 29-i leltározatása előtti utolsó „támadásra” 1948. október 23-án került sor, amikor a nagyváradi városházára hívták, hogy adja át a szeminárium templomát és annak teljes leltárát. Kategorikus vissza-

utasítását és a hatóságok elé terjesztett érveket feljegyezték a szekus dossziéjába. A helyszínen készült jegyzőkönyv a következőket tartalmazza: (...) Dr. Alex Rațiu pap, az Olaszi II. parókia lelkésze, akinek ugyanezeket a kérdéseket tettük fel, azt válaszolja: a törvény szerint hivatalosan nem szereztem tudomást a fent említett törvény tartalmáról (a Hivatalos Közlönyben 1948. augusztus 4-én közzétett, a felekezetekeket szabályzó 177. számú rendelet 2. bekezdésének 37. számú cikkelye) csak 1948. október 23-án, amikor felhívtak az említett leltárok átadásáért, és várom azt a pillanatot, amikor hivatalosan és személyesen is megismerem arányukat (az ortodoxiára áttért görögkatolikus hívók arányát). Következésképpen nem adom át önként a fent említett leltárokat.”²⁷

A nagyváradi városházán megtartott találkozóról és Rațiu bátor hozzáállásáról egy 1948. október 24-i feljegyzés is említést tesz: „(...) »Nem adom át a templomot sem azt, ami hozzá tartozik, bár nálam vannak a kulcsok, és nem írom alá a jegyzőkönyvet sem. Ez azért van, mert nem mutatják meg nekem az ortodox egyházba áttért görögkatolikus hívek névjegyzékét és pontos számát... «. Rațiu papnak ez a megnyilvánulása egy fanatikus kirohanás volt, amellyel nyíltan kinyilvánította neveltetését és minden ragaszkodását a Vatikánhoz, Rómához és a pápához”.²⁸

²⁴ Uo., D/11741, dosszié, 7. kötet, 164. lap.

²⁵ Uo., D/11741, dosszié, 7. kötet, 160. lap; I/123341. dosszié, 2. kötet, 331 lap. A 332. lap Capotă ügynök eredeti jelentése, aki részt vett az 1948. október 17-i misén.

²⁶ CNSAS archívuma, I/123341. dosszié, 2. kötet, 343. lap. Bár a vasárnap naptári dátumát nem említik, 1948. október 24-én volt. A jelentést Georgescu Ioan informátor szignálta.

²⁷ CNSAS archívuma, I/123341. dosszié, 2. kötet, 324. lap. Ugyanabban a jegyzőkönyvben szerepel Augustin Olah, a Szent Miklós-székesegyház lelkésze és Alexandru Ciurdariu, az olaszi rutén templom lelkésze is.

²⁸ CNSAS archívuma, I/123341. dosszié, 2. kötet, 355. lap. A jelentést Pop Gheorghe alhadnagy szignálta.

In ziua de 17 l.c. cu ocazia slujbei religioase din capela seminarului gr.catholic din Oradea, dupa terminarea slujbei a avut loc o predica celebrata de preotul dr.Alexandru Rațiu care printre altele a spus: "In ultimul timp am fost supus unor restrictiuni, pentru motivul ca, nu vreau sa peapad credinta, invocandu-mi-se diferite motive, ca as fi instigat poporul contra ordinii de stat. Cu toate restrictiunile, Va spun dragi credinciosi ca m-am nascut catholic si catholic voiu muri." In compectare a spus, ca multi dintre credinciosii gr.cat., pentru a-si pastra existenta si painea, au trecut la religia ortodoxa. A mai afirmat ca in Tara Romaneasca, drepturile exista numai pe hartie, pentru acest motiv, trebuie sa fie tari si sa urmeze pilda lui Christos. /Raport Nr.25789 din 2o Oct.1948/

Az egyik jelentés részlete

A szemináriumi diplomát szószékéről 1948. október 24-én tartott utolsó prédikációjában Rațiu pap ismét utalt arra, hogy nem adja át a diplomát. Az ugyanezen dátummal ellátott feljegyzés szerint a prédikáció apologetikus jellegű volt, tájékoztatta a híveket az ortodox egyházzal való egyesülés hamisságáról, majd arra biztatta őket, hogy ne tagadják meg a katolikus hitüket: „(...) Mi ezeknek az apostoloknak vagyunk az utódai, és még ha börtönbe is kell mennünk, és ha halál is lesz a vége, de a szent egyház kulcsát nem adom ki a kezemből. Szenvedni fogunk testben, hogy elnyerjük az örök életet és a lélek üdvösségét. (...)”²⁹

1948. október 30-án a Securitate nagyváradi regionális igazgatósága értesítette Bukarestet, hogy 1948. október 27-én Rațiu papot „meggyőzték”, és átadta a szemináriumi diplomát. A dokumentumból kiderül, hogy a pap továbbra is tiltakozott a kommunista hatóságok intézkedései ellen, és ez a letartóztatásához vezetett: „Október 27-én (...) átadta a diplomát az összes melléképületével együtt, de folytatta felbujtó tevékenységét, amint

azt felvették az Ön ez év október 28-i 5/56128. sz. rendeletébe, és továbbították Önnek.”³⁰

Összefoglalva, dr. Alexandru Rațiu pap bátran kiállt üldözőivel szemben, annak ellenére, hogy korábban már letartóztatták, amikor papként dolgozott Szilágysomlyón. Tiltakozott a kommunistáknak a görögkatolikus egyházat érintő igazságtalan intézkedései ellen. Az üldözéssel szemben fő fegyverei a prédikációi, magánbeszélgetései és a görögkatolikus egyház örökségének megóvása érdekében a hatóságok előtt mondott védőbeszédei voltak. Prédikációi, amelyek témája a római pápa köré szerveződő egyház egysége volt, a görögkatolikusoknak az ortodox egyházzal való kényszerű egyesülését támadták. Magánbeszélgetésekben arra biztatta a híveket, hogy ne tagadják meg a görögkatolikus hitet. A hatóságok előtt rámutatott a görögkatolikus egyházzal szemben elkövetett igazságtalanságokra, nem ismerte el az ortodoxiára áttért hívekről szóló hamis listákat és az ortodox egyházzal való egyesülést. A nagyváradi szemináriumi templomban végzett három hónapos tevékenysége

²⁹ Uo., 354. lap. A jelentést Caraiman Traian őrnagy szignálta.

³⁰ CNSAS archívuma, I/123341. dosszié, 2. kötet, 357. lap.

alatt Rațiu pap a szabadság és az igazság szószólójává vált. Felkiáltása, amelyet a kommunisták „fanatikusnak” és „szemtelennek” vélték, arra bátorította a nagyváradi görögkatolikus közösséget, hogy maradjon a katolikus egyházban. A börtönből való szabadulása és az Egyesült Államokba való távozása után kiadott emlékirataiban élete legszebb időszakaként írta le az októberi hónapot: „1948 októbere volt életem egyik legszebb hónapja. Leírhatatlan eufóriában éltem. Jobban meg voltam győződve kötelességemről és küldetésemről, mint valaha. Tudtam, hogy elérkezett a megpróbáltatás órája, a Krisztus egyházáért, a mi egyházunkért és a román népért vívott nagy küzdelem órája. Éreztem a Szentlélek erőteljes hívását, aki azt mondta nekem, hogy harcoljak, imádkozzak, beszéljek és álljak helyt minden áldozattal, letartóztatásokkal, verésekkel, börtönnel és

akár halállal szemben is. Egy pillanattal sem kételkedtem kötelességemben a megpróbáltatások órájában, a viharban, amely a Román Görögkatolikus Egyházra zúdult. Egy pillanattal sem kételkedtem, haboztam vagy spekuláltam, nem kerestem a megalkuvást vagy az ortodox egyházhoz való csatlakozás lehetőségét. Isten akkor is, mint korábban, megadta nekem a hit rendíthetetlen kegyelmét és a természetfeletti bátorságot, hogy legyőzzek minden félelmet. Ez a két ajándék végigkísérte egész börtönéletemet, amely 1948. október 29-én kezdődött és 1964. április 9-én ért véget, vagyis 16 évnyi fogva tartásom idejét.”³¹

Silviu Sana

(Fried Noémi Lujza fordítása)

³¹ Alexandru Rațiu, *Biserica Furată*, Oradea, 1993, 9. o.

Források

A Securitate Irattárát Vizsgáló Országos Tanács (CNSAS) archívuma, az I/123341, 2. köt., D/1222, 2. kötet; D/11741, 7. kötet; P/50932, 1. köt., f. 1. (Alexandru Rațiu fotója fogvatartása idején)

Rațiu, Alexandru, *Biserica furată (Az ellopott egyház)*, Oradea, [s.n.], 1993;
Sana, Silviu, *Carte, cenzură și bibliotecă în Nord-Vestul României (Könyv, cenzúra és könyvtárak Északnyugat-Romániában)*. Kolozsvár, Kolozsvári Egyetemi Kiadó, 2013.